

6. Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 27 лютого 2014 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 13. – Ст. 222.

7. Про службу в органах місцевого самоврядування : Закон України від 07 червня 2001 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 33. – Ст. 175.

8. Про Національну поліцію : Закон України від 02 липня 2015 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 40-41. – Ст. 379.

9. Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку від 17 грудня 1979 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_282.

10. Декларація про поліцію від 08 травня 1979 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_803.

11. Про Європейський кодекс поліцейської етики : Рекомендація Rec (2001) 10 Комітету Міністрів державам-учасницям Ради Європи від 19 вересня 2001 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pravo.org.ua/files/Criminal%20justice/rec1.pdf>.

Наливайко Лариса Романівна
завідувач кафедри загальноправових
дисциплін юридичного факультету

Орешкова Аліна Федорівна
слухач магістратури юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ОРГАНІВ СУДОВОЇ ВЛАДИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Підвищення ролі та значення засобів масової інформації у формуванні світогляду громадян зумовлює необхідність створення умов для розвитку механізму громадського контролю за діяльністю влади, у тому числі судової. У контексті цього ЗМІ як суб'єкти громадського контролю відіграють важливу роль у взаємодії судової влади та інститутів громадянського суспільства.

Серед наукових доробок, які є необхідною передумовою налагодження взаємовідносин судової влади та громадськості, на увагу заслуговують праці таких дослідників, як К. Бабенко, М. Вільгушинський, В. Городовенко, І. Гриценко, П. Каблак, М. Логунов, О. Овсянніков, В. Маляренко, В. Петренко, С. Прилуцький та ін.

Стратегічний план розвитку судової влади України на 2013-2015 роки одним із завдань ставив підвищення та підтримку високого рівня довіри громадян до судів, адже судова система України повинна спиратися на повагу, довіру та впевненість усіх громадян у її незалежності, безсторонності та ефективності [1]. Одним з пріоритетних напрямів роботи Української держави є формування повноцінних демократичних інститутів, що має на меті про-

зорість судової системи. А це, у свою чергу, є об'єктивним критерієм незалежності «третьої влади». І на пресу, як на єдиний, власне, публічний механізм поширення інформації, покладається серйозна громадянська відповідальність щодо донесення цього «послання» до суспільства. Відсутність ефективного механізму взаємодії ЗМІ та судів, чітких принципів висвітлення їх роботи створило інформаційний вакуум, що породив помилкові стереотипи судової системи як «речі в собі» та журналістів, які апіорно обвинувачують суди в корупції [2, с. 272].

Як зауважив С. Прилуцький, громадський контроль за судовою владою може мати дві форми: *пряму* – забезпечується через безпосередню участь представників громадянського суспільства в здійсненні правосуддя (народних засідателів, присяжних) та *опосередковану* – забезпечується через відкритість та гласність судочинства, можливість доступу громадян і ЗМІ до судової інформації та її об'єктивного висвітлення [3, с. 348-349]. На нашу думку, враховуючи специфіку організації та функціонування судової системи, діяльність ЗМІ є однією з ефективних форм опосередкованого контролю.

Ця форма громадського контролю передбачає активну участь ЗМІ, які генерують інформаційний продукт, збираючи, обробляючи та поширюючи інформацію про різні аспекти функціонування судової системи й, насамперед, про її недоліки. Розповсюдження інформації ЗМІ є найбільш масштабним й ефективним етапом громадського контролю, оскільки охоплює широку аудиторію та використовується для формування об'єктивної громадської думки. Тому цілком зрозуміло, що ця форма громадського контролю сьогодні найбільше привертає увагу дослідників, що зумовлено складною природою стосунків представників судової влади та ЗМІ, які часто характеризуються з позиції конфронтації й потребують консолідації зусиль обох сторін у напрямі налагодження конструктивного й ефективного діалогу, який буде взаємовигідним і для журналістів, і для судової системи [4, с. 137].

Ключовим у такій дефініції є те, що основну роль серед суб'єктів донесення інформації до громадян відіграють ЗМІ, які виступають посередником між громадянським суспільством і державною владою.

Як зазначає В. Співак, ЗМІ беруть безпосередню участь у формуванні громадської думки за допомогою поширення інформації певного спрямування, яку вони можуть безпосередньо продукувати [5, с. 45]. Істинність цієї тези підтверджується і в інших джерелах. Про те, що «... думка про суди формується під впливом ЗМІ», зауважує і суддя Вищого адміністративного суду України, Голова Ради М. Кобилянський. Він також наголошує, що «...преса – єдиний публічний канал масового поширення інформації. А публічність судочинства – безальтернативна вимога сьогодення» [6].

Частина 1 статті 6 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод містить положення про те, що кожен має право на публічний розгляд його справи незалежним і безстороннім судом. Судове рішення проголошується публічно, але преса і публіка можуть бути не допу-

щені в зал засідань протягом усього судового розгляду або його частини в інтересах моралі, громадського порядку чи національної безпеки в демократичному суспільстві, якщо того вимагають інтереси неповнолітніх або захист приватного життя сторін, або – тією мірою, що визнана судом суворо необхідною, – коли за особливих обставин публічність розгляду може зашкодити інтересам правосуддя [7].

Слід констатувати, що суспільство дедалі менше довіряє судам та суддям. Так, за результатами соціологічних опитувань, проведених соціологічною службою Центру Разумкова, зовсім не довіряють їм 44,1 % опитаних респондентів, переважно не довіряють – 36,5 %, переважно довіряють – 8,7 %, цілком довіряють – 0,7 %, важко сказати – 10,1 % [8]. Наведена динаміка показує помітне розчарування населення щодо діяльності судів, втрату цим органом влади авторитету у суспільстві. Згідно з п. 20 Рекомендації СМ/Рес (2010)-12 судді не можуть ефективно здійснювати правосуддя без довіри громадськості, адже вони є частиною суспільства, якому служать [9]. Як слушно вказує Л. Москвич, довіра громадян – це особливе джерело сили судової влади й одночасно показник її ефективності. Влада, що не має підтримки населення, є нежиттєздатною. Збереження такого стану може призвести до підвищення соціальної напруги в суспільстві. Зміцнення ж авторитету суду сприятиме досягненню суспільного визначення цього інституту, що виявлятиметься в довірі до нього [10, с. 25].

У країнах Європейського Союзу розповсюджена практика висвітлення діяльності судів у мережі Інтернет. Так, Верховний суд Великої Британії офіційно дозволив журналістам використовувати Twitter для передачі повідомлень із судових засідань. Також журналістам дозволено відправляти повідомлення з мобільного телефону та користуватися електронною поштою. Раніше ж у Сполученому Королівстві не дозволяли користуватися соціальними мережами в залі суду, а також забороняли під час судових процесів фото- та відеозйомку. Диктофони журналісти могли використовувати лише у виняткових випадках. За порушення цих правил було передбачено відповідальність за неповагу до суду [11, с. 23].

Досвідом щодо ведення офіційного сайту та сторінок суду в соціальних мережах на міжнародній конференції поділилася директор із зв'язків з громадськістю судів Округу Колумбія США Л. Гуровітц, яка зазначила, що на сайті одного із судів Округу Колумбія розміщено відеоекскурсію приміщенням суду. Пані Гуровітц акцентувала на тому, що мова, якою відбувається знайомство з судом, адаптована для розуміння молоддю, тобто з використанням молодіжного сленгу. Також вона порадила українським судам відкривати свої двері для всіх бажаючих та надавати максимум інформації про себе з метою упередження негативного ставлення. Але, на переконання учасників, суддям якщо і варто мати свої аккаунти в соціальних мережах, то слід використовувати їх для виключно професійного позиціонування. Крім того, було зазначено, що на таку діяльність судді також повинні поширюватися правила

суддівської етики [12].

Водночас за певних умов від необґрунтованих посягань може виникнути необхідність захисту довіри до судової гілки влади. Наприклад, звертає на себе увагу справа «Прагер та Обершлік проти Австрії», в якій заявники – журналісти журналу «Форум» – опублікували статтю під заголовком «Увага! Суворі судді!», яка містила критику на адресу суддів, що засідають в австрійських кримінальних судах. Національні суди Австрії задовольнили позови судді І. проти журналіста Прагера, звинувативши його в дифамації. Європейський суд відхилив заяву Прагера та Обершліка, вказавши, що преса є одним із засобів, за допомогою якого політики та громадськість можуть пересвідчитися, чи виконують судді свої обов'язки відповідно до тієї мети, що лежить в основі покладених на них завдань, але преса не може переступати певні межі, встановлені, зокрема, для захисту репутації інших осіб [13].

З позитивним для журналістів фіналом у Страсбурзі є справа «Де Хаес і Гійсельз проти Бельгії». Журналісти змогли її виграти, оскільки довели ретельність перевірки своєї інформації та підтвердили додержання всіх інших журналістських стандартів [14]. Таким чином, з огляду на європейські та міжнародні стандарти, журналістські матеріали про суддів повинні бути зваженими і обґрунтованими.

Заслуговує на увагу варіант комунікації, запропонований заступником голови Вищого адміністративного суду України М. Смокович у формі запрошення журналістів провести з ним один його робочий день у суді. «Кожен з вас зможе побачити, чим саме займається суддя, як відбувається процес підготовки до слухання справи, що суддя робить поза межами зали судового засідання» [15]. Як і дні відкритих дверей, такі акції стануть дієвими з точки зору побудови правового діалогу між судовою владою та суспільством. Як справедливо зазначив М. Саф'ян, суди не повинні боятися громадської думки і не повинні бути звільнені від критики ЗМІ. Також не можна будувати авторитет судів на заборонах і відсутності доступу до інформації. Це має зворотній ефект [16].

Отже, налагодження взаємовідносин між ЗМІ та судами з метою формування у громадян об'єктивної думки про організацію роботи судів та розгляд справ пов'язано з розвитком інституту громадського контролю. ЗМІ формують у громадян об'єктивну думку про організацію роботи судів та розгляд справ. Проте в Україні суддям та журналістам ще потрібно вчитися співпрацювати, адже поінформованість громадян щодо діяльності судової влади та бажання судових органів надавати таку інформацію у повному обсязі сприятиме підвищенню авторитету судової гілки влади у суспільстві, налагодженню взаємовідносин між громадянином та судом.

Література

1. Стратегічний план розвитку судової влади України на 2013-2015 роки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://court.gov.ua/969076/rsusp>.
2. Татаренко В. Вплив органів державної влади у сфері взаємодії судової влади та

засобів масової інформації України / В. Татаренко // Збірник наукових праць «Ефективність державного управління». – 2009. – Вип. 21. – С. 271-278.

3. Прилуцький С. Судова влада і громадянське суспільство: взаємозв'язок, місце та роль у правовій державі / С. В. Прилуцький // Правова держава. – 2010. – Вип. 21. – С. 342-351.

4. Хотинська-Нор О. Форми та способи громадського контролю в судовій системі України / О. Хотинська-Нор // Visegrad journal on human rights. – 2016. – № 2/1. – С. 135-140.

5. Співак В. Реформа судової влади: проблеми теорії та практики / В. Співак // Вісник Вищого адміністративного суду України. – № 1. – 2011. – С. 41-47.

6. Закаблук М. Концепція комунікації судової влади допоможе громадськості та Феміді порозумітися / М. Закаблук // Закон і бізнес. – № 1 (1040) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zib.com.ua/ua/7279-koncepciya_komunikacii_sudovoi_vladi_dopomozhe_gromadskosti_.html.

7. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 17 листопада 2010 року // Офіційний вісник України. – 2010. – № 215.

8. Якою мірою Ви довіряєте наступним державним і недержавним інституціям? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=1000.

9. Рекомендація СМ/Рес (2010) 12 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки від 17 листопада 2010 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_a38.

10. Москвич Л. Суспільна довіра до суду як показник ефективності судової влади / Л. М. Москвич // Вісник Верховного суду України. – 2011. – № 2 (126). – С. 25-30.

11. Городовенко В. Актуальні проблеми забезпечення відкритості судової влади / В. В. Городовенко // Вісник Верховного Суду України. – 2011. – № 12 (136). – С. 22-27.

12. Суди та ЗМІ: як досягнути конструктивного діалогу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://yur-gazeta.com/publications/events/sudi-ta-zmi-yak-dosyagnuti-konstruktivnogo-dialogu.html>.

13. Справа «Прагер і Обершлік проти Австрії» (Case of Prager and Oberschlick v. Austria) // Практика Європейського суду з прав людини. Рішення. Коментарі. – 2006. – № 4. – С. 93-124.

14. Шевченко Т. Засоби масової інформації та судова влада [Електронний ресурс] / Т. Шевченко. – Режим доступу : <http://www.telekritika.ua/daidzhest/2006-12-20/7980>.

15. Судді хочуть коментувати судові рішення. Але не можуть // Закон і бізнес. – 05.03.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zib.com.ua/suddi_hochut_komentuvati_sudovi_rishennya_ale_ne_mozhut.html.

16. Саф'ян Марек. Роль суддів при побудові громадянського суспільства / Марек Саф'ян // Судоустрій і судочинство в Україні. – 2007. – № 7. – С. 119.